

Valistus 1700-luku

Kpl 10-12

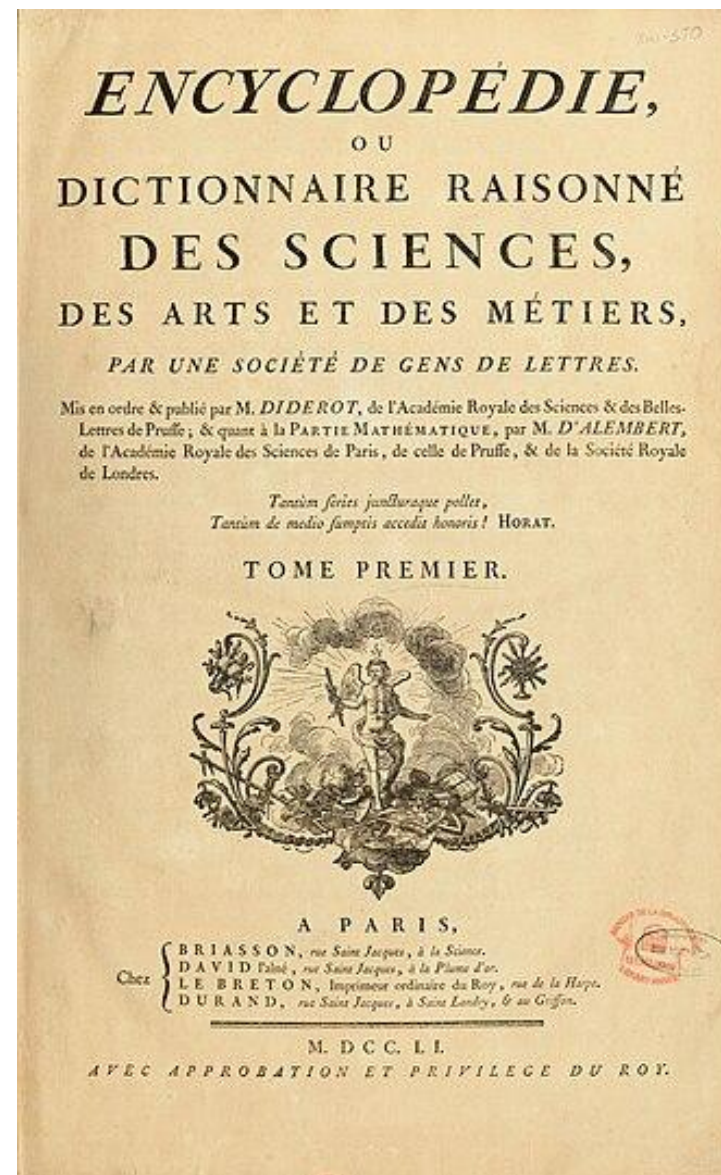
Valistus: yleispiirteitä

- usko järjen voimaan
- edistysoptimismi, usko yksilön kykyyn selviytyä ja muokata luonto mieleisekseen
- kirkon, uskontojen, suvaitsemattomuuden ja taikauskon (noitavainot) kritisointi
- deismi ja ateismi saivat kannatusta
- luonnonoikeus, kansalla ja jokaisella yksilöllä sille kuuluvia luovuttamattomia oikeuksia

Valistuksen tavoitteita:

- yksinvaltaisten hallitsijoiden kritisointi
- kansanvalistus ja idea kansanopettamisesta
- vaadittiin epäkohtien poistamista, ei vallankumousta
- kannatusta porvaristolta, jolla ei oikeuksia ja vaikutusmahdollisuuksia (virat aatelin hallussa) vaan vain velvollisuuksia
- ajatukset levisivät sensuurista huolimatta kirjoituksissa, kahviloissa, salongeissa, klubeissa, akatemoissa

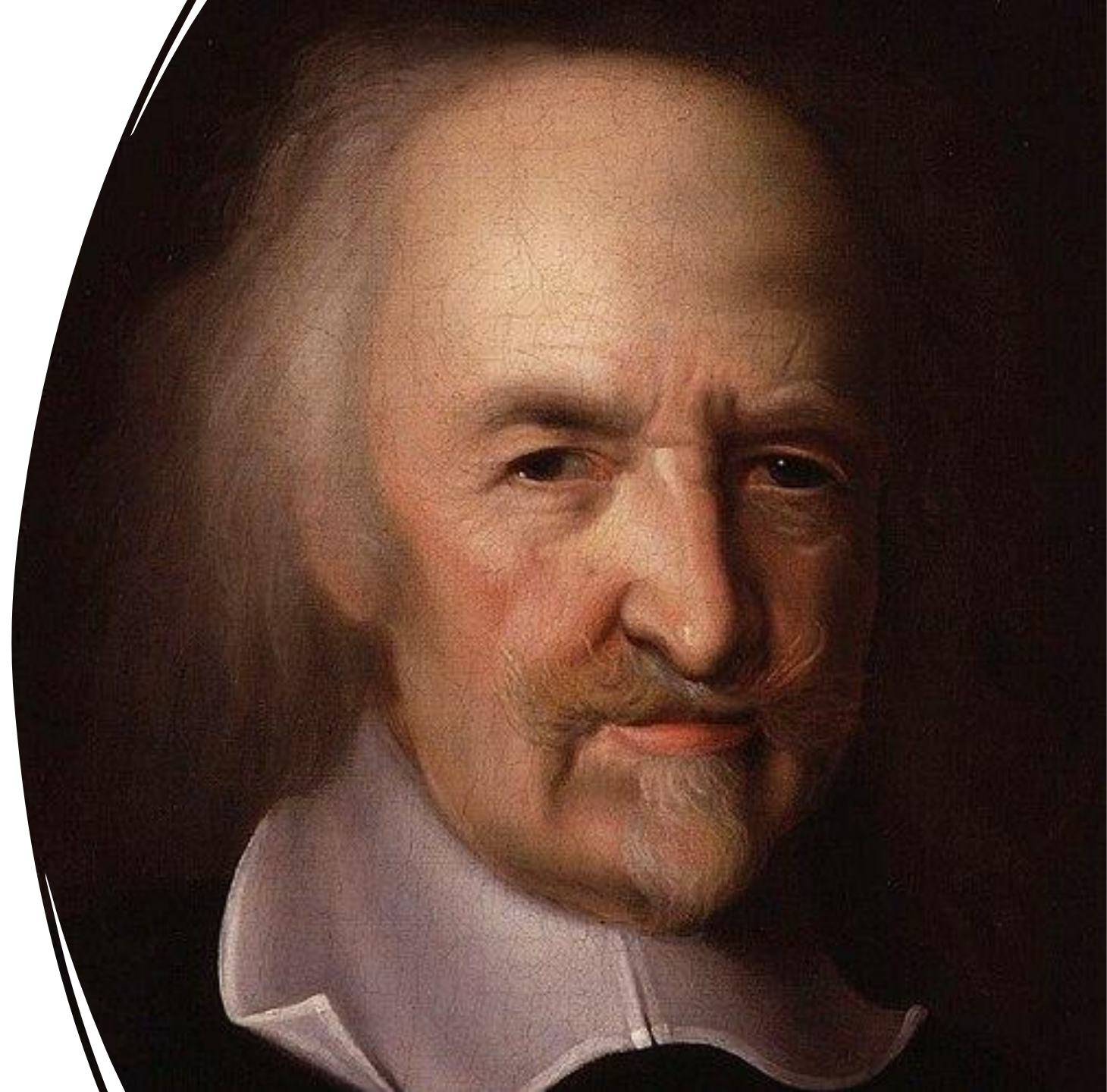

Thomas Hobbes

1588-1679,

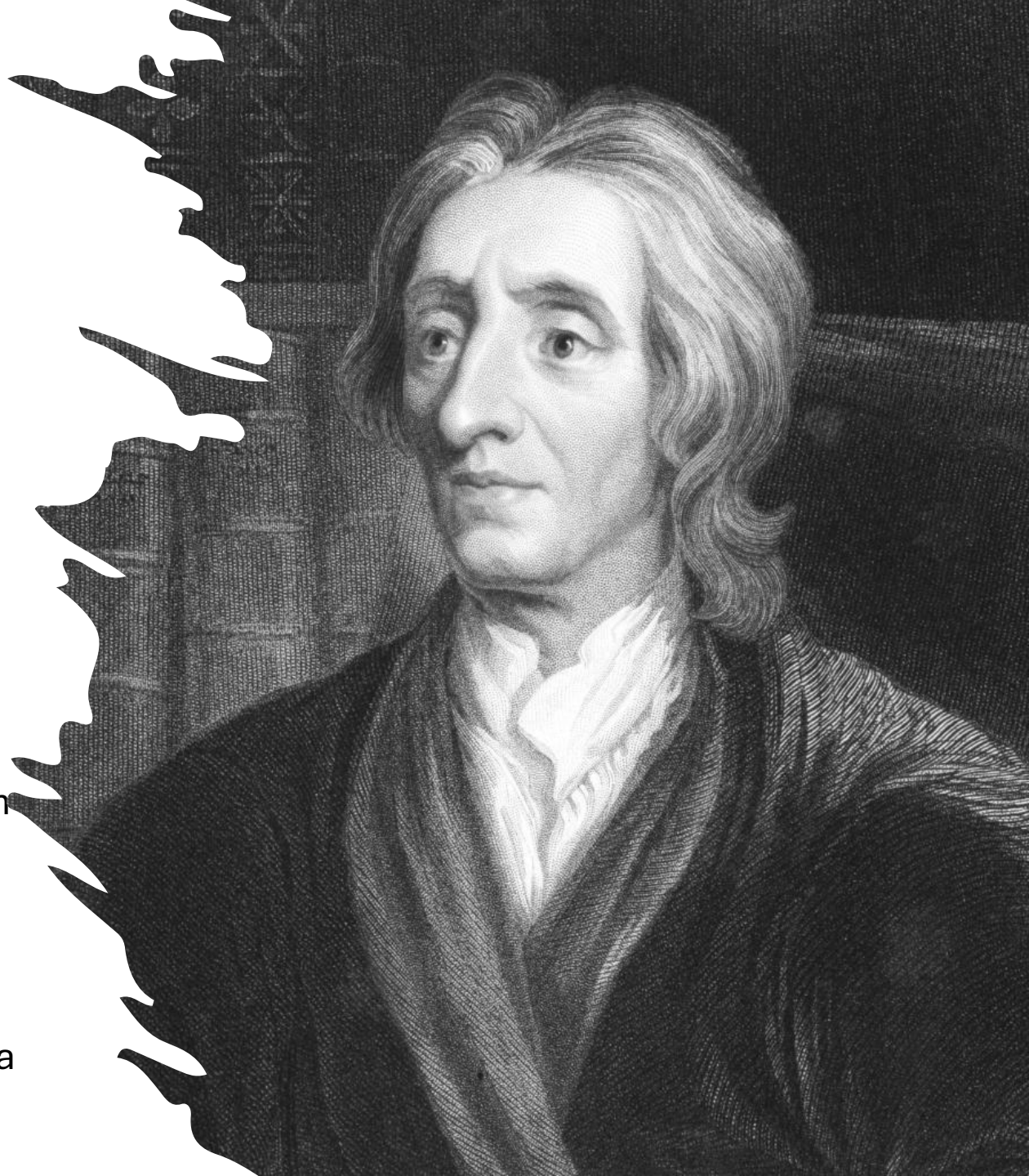
Englanti

- Locken edeltäjä ja vastapari
- Itsevaltiuden puolustaja
- ”kaikkien sota kaikkia vastaan” ellei yhteiskuntasopimusta
- Kansa oli luovuttanut hallitsijalle oikeuden valtaan, vastalahjana järjestys -> hallitsijan oikeus käyttää valtaansa, eikä kansa saanut kapinoida
- Teos Leviathan (suvereeni valta + väkivaltakoneisto ylläpitää järjestystä)

John Locke (1623–1704), Englanti

- Englannin mainion vallankumouksen (1688-1689) taustavaikuttaja.
- Vastusti itsevaltiutta ja vaati tasa-arvoa
- kuninkaan toteltava lakeja kuten muidenkin ihmisten
- ylin valta kuului kansalle, joten sillä oli oikeus kapinoida hallitsijaa vastaan, jos tämä rikkoi kansan luonnollisia oikeuksia
- yhteiskunnallinen epäoikeudenmukaisuus ei ollut jumalan säätämää, joten järjen avulla se olisi muutettavissa
- Locken ajattelu sai kannatusta erityisesti Ranskassa

John Locke, Englanti

Luonnolliset oikeudet= ihmiset ovat syntyjään tasa-arvoisia, jokaisella oikeus elämään, vapauteen ja omaisuuteen.

Yhteiskuntasopimus= kansalaiset luovuttavat vallan hallitsijalle. Kansa voi vaihtaa hallitsijan.

Taloudellinen liberalismi ja yksityisomaisuuden puolustus: jokaisella on oltava oikeus vaurastua omalla työllään.

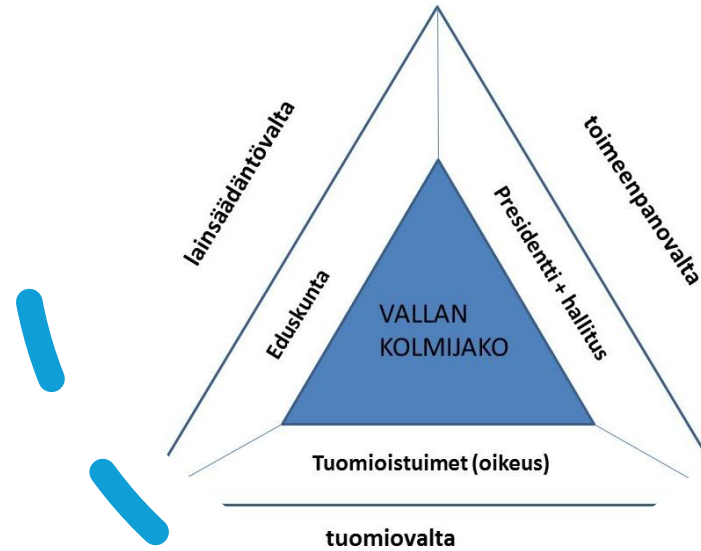
Immanuel Kant (1724-1804), Saksa

- Ajattelun taustafilosofit
 - Rene Descartes - järjen korostus
 - Francis Baconin - empirismi
- Rationalisti eli järkiperäisen ajattelun edistäjä

Montesquieu (1689–1755), Ranska

- vastusti itsevaltiutta, kannatti rajoitettua monarkia
- *Lakien henki* -teos
 - oppi vallan kolmijaosta
 - lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovalta erotettava toisistaan vallan väärinkäytön estämiseksi
- Vallan kolmijako-oppia sovelletaan nykyään laajasti länsimaisissa demokratioissa, ja se on vaikuttanut mm. Yhdysvaltojen perustuslakiin.

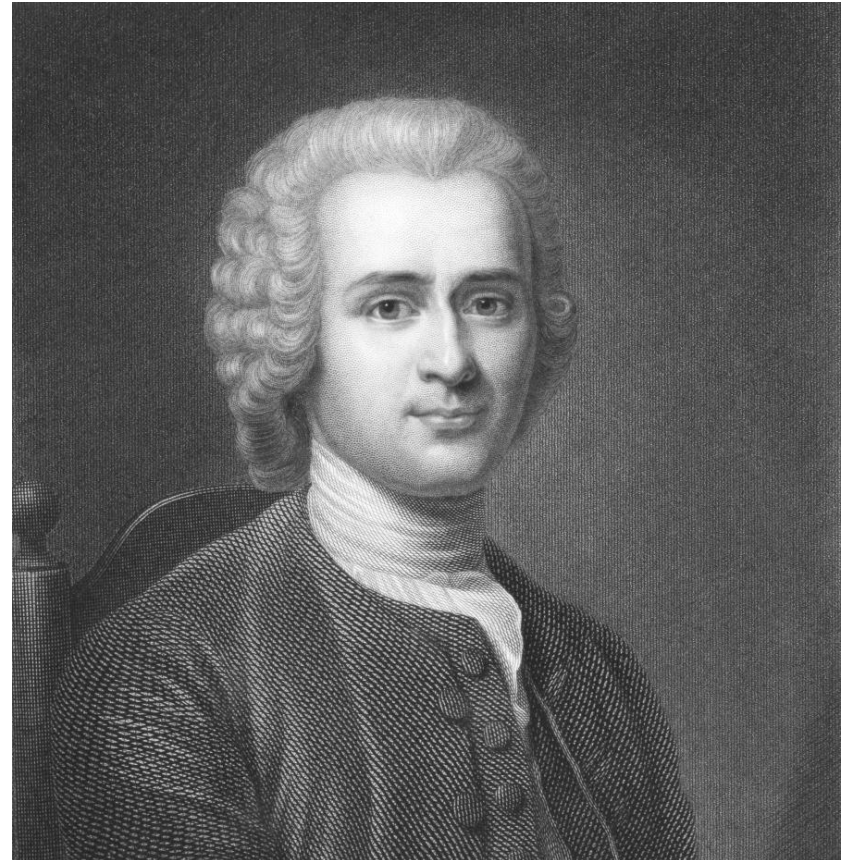
Voltaire
(1694–1778),
Ranska

- hyökkäsi uskontoa ja katolista kirkkoa vastaan
- vaati
 - suvaitsevaisuutta
 - sananvapautta
 - inhimillistä ja tasa-arvoista lainkäyttöä
- **kannatti valistunutta itsevaltiutta**, koska ei uskonut kansan valtaan
 - *Valistunut itsevaltiutus olisi paras tapa järjestää hallinto: valistunut itsevaltius osaisi huolehtia kansalaisten hyvinvoinnista ja koko yhteiskunnan edusta.*

Jean-Jacques Rousseau (1712–1778), Ranska

- tunteen korostaminen järjen ohella
- "vapaan kasvatuksen" näkemys *Emile*-teoksessa
 - ei pakkoa ja kuritusta, vaan oppijan oman motivoituneisuuden hyödyntäminen ja ohjailu
- "*Yhteiskuntasopimuksessa*" kannatti pieniä alueellisia tasavaltoja, joissa kansalla suora vallankäyttö antiikin Ateenan tapaan
 - vallanjakoa ei tarvita, koska kansan enemmistön yleinen tahto ohjaa kaiken parhain päin
- "luonnontilassa ihminen olisi hyvä, myötätuntoinen, onnellinen ja vapaa, mutta yhteiskunta, kulttuuri ja erityisesti yksityisomaisuus turmelevat hänet."

Valistuneet itsevaltiaat

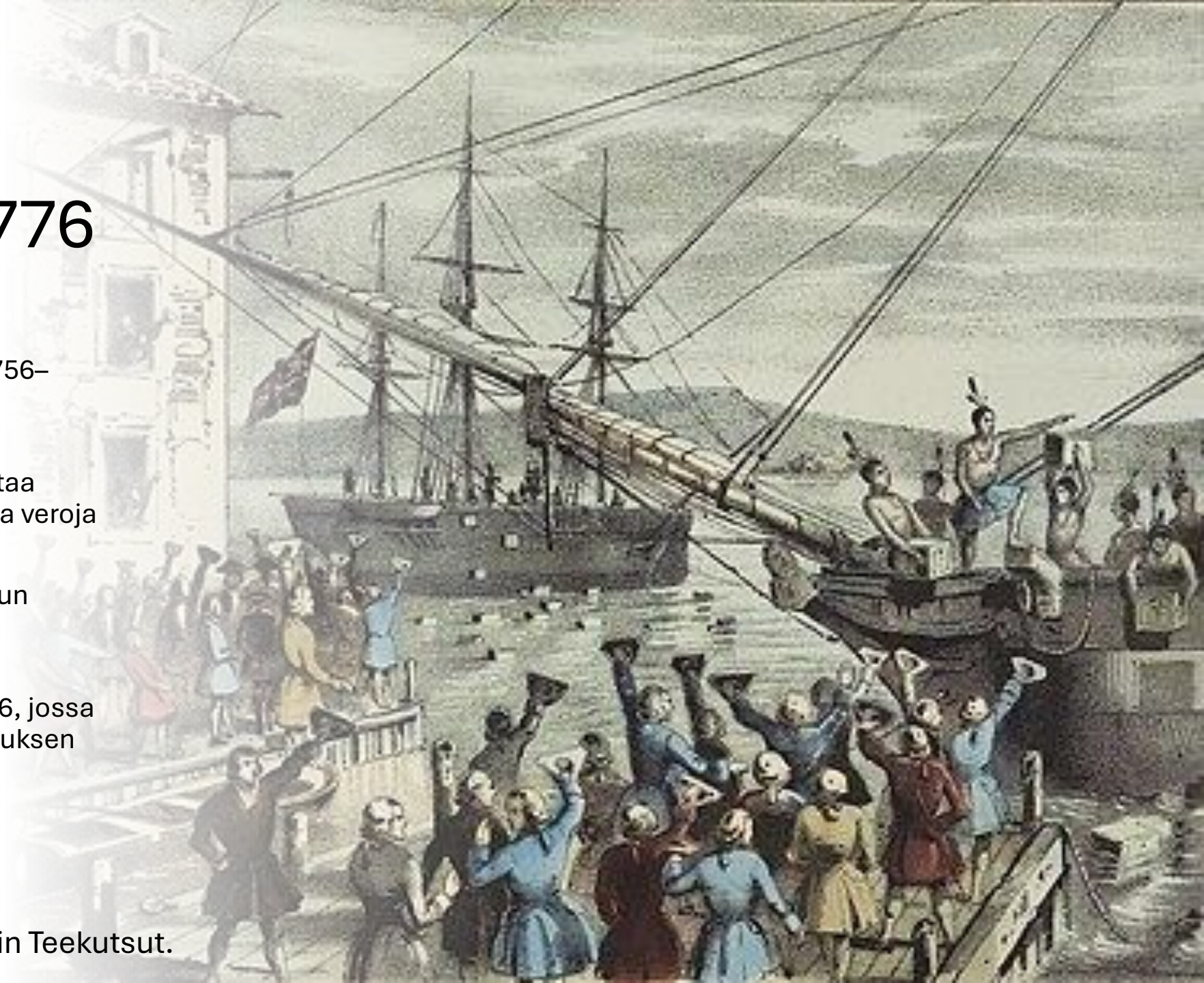
- Fredrik II Suuri Preussissa
 - ei mitään kansan avulla, vaan kaikki sitä varten
- Katariina II Suuri Venäjällä
 - uudistuksia, mutta ei lakkauttanut maaorjuutta
- Joosef II Itävallassa

Yhdysvaltain vapausota 1776

- 7-vuotisen siirtomaasodan (1756–1763) kulut kasvattivat brittien verotarvetta
- Pohjois-Amerikan 13 siirtokuntaa kieltäytyivät maksamasta uusia veroja (teevero)
- boikotti huipentui teellä lastatun brittilaivan tuhoamiseen
- siirtokunnat hyväksyivät itsenäisyysjulistuksen 4.7.1776, jossa artiklat ihmisoikeuksista valistuksen hengessä
- osavaltioille annettiin laaja itsemääräämisoikeus

Bostonin Teekutsut.

Ranskan suuri vallankumous 1789

- ancien régime joutui kassakriisiin jatkuvien sotien ja kasvaneiden hovikulujen vuoksi
- uusien verojen määräämiseksi kuninkaan piti kutsua valtiopäivät koolle
- kolmas sääty julistautui perustuslain säätäväksi kansalliskokoukseksi
- kumousaalto liikkeelle Pariisista
- verisessä vallankumouksessa kuningas, aateli ja papisto menettivät etuoikeutensa kolmannen säädyn hyväksi

Ranskan suuri vallankumous seurauksia:

- vallankumoussotien aikana valistus levisi Ranskan valtaamille alueille
- Ranskassa aatelisten ja kirkon maat jaettiin
- verotusta uudistettiin
- feodaalinen järjestelmä lakkautettiin
- kirkon ote hölleni
- orjuus pysyi kiellettyinä
- yleinen asevelvollisuus otettiin voimaan
- metrijärjestelmä otettiin käyttöön

Uusklassismi – selkeyttä ja ylevyyttä

- Pompeijin kaivaukset ja Napoleonin Egyptin retki nostattivat uuden innostuksen antiikkiin
- antiikin kuvanveistoa pidettiin värittömänä, joten uusklassismin maalauksissa värit jätettiin toissijaisiksi ääriivoihin nähden
- tyyli ulottui maalauksista kuvanveistoon ja arkkitehtuuriin sekä musiikkiin
- Engelin piirtämä Senaatintori edustaa Suomessa puhdasta uusklassismia eli empiretyyliä
- Kustaa III:sta Suomessa nimensä saanut kustavilainen tyyli levisi aateliskartanoista myös talonpoikien sisustustyyliksi

